

O disecție a trecutului: ARHITECTURA CA INSTRUMENT / *A Dissection of the Past: ARCHITECTURE AS AN INSTRUMENT*

Claudia-Gabriela PIPOȘ

Asist. drd. arh. / Assist. Prof. PhD Arch.

arh.piposclaudia@gmail.com

Rezumat

Imaginea Bucureștiului contemporan este rezultatul unui lung șir de acumulări și distrugerii succesive ale țesutului urban. Se poate spune că trauma sistematizărilor din perioada comunistă persistă prin vidurile urbane precum și prin vecinătățile tensionate pe care acestea le-au generat, deși ele conferă orașului acel contrast specific. În contextul presiunii imobiliare în creștere asupra zonelor centrale, aceste resurse neutilizate au potențialul de a redeveni ținta proiectelor de arhitectură, însă caracterul lor dificil, de spații interstițiale, le face foarte greu abordabile. Articolul de față prezintă o intenție de abordare a unui astfel de sit, aflat într-o zonă protejată din centrul Bucureștiului, zonă care este, însă, un exemplu de țesut destructurat aflat între cortinele de blocuri apărute în urma sistematizărilor din perioada 1980-1989 și țesutul vechi bucureștean. În contextul afirmării statutului de capitală culturală europeană al Bucureștiului, există șansa chestionării potențialului cultural, social și arhitectural al acestor spații și utilizarea lor în sensul îmbunătățirii calității spațiului public bucureștean.

Cuvinte cheie: viduri urbane, interstițiu urban, spații destructurate, inserție arhitecturală

Abstract

The image of contemporary Bucharest is the result of a long series of successive accumulations and destructions of the urban tissue. The trauma of the communist regime still persists in the urban voids as well as in the tense relations they generate, although they also give the town its specific contrast. In the context of rising real estate pressure on central areas, these unused resources have the potential to become the target of architectural projects, but their character, that of interstitial spaces makes them very difficult to approach.

This article presents a possible approach of a site located in a protected area in the centre of Bucharest, an area that is at the same time, an example of improperly used space between the curtains of flats belonging to the 1980-1989 systematizations and the traditional urban tissue of Bucharest. Given the premises of Bucharest becoming a European cultural capital, there is a chance to question the cultural, social and architectural potential of these spaces and their use in improving the quality of the public space in Bucharest.

Keywords: urban voids, urban intermedium, architectural insertion

Sintagma „București – oraș al contrastelor” a devenit un clișeu care dincolo de generalizarea ignorantă pe care o propune are, totuși, forța de a transmite o imagine fidelă a orașului unui vizitator neavizat. Contrastul poate fi găsit în relația dintre diferitele zone edificate sau, în mod caracteristic pentru București, el se manifestă și prin absențe – viduri urbane apărute ca rezultat al unor intervenții de sistematizare brutală, spații cu potențial arhitectural încă nevalorificat.

Problematika spațiului interstițial în contextul actual al dezvoltării tot mai accelerate a cadrului urban reprezintă un subiect cu atât mai important pentru București cu cât efectele traumelor din perioada comunistă continuă să se resimtă. La o privire de ansamblu, marile intervenții de sistematizare se profilează precis pe fundalul unor tipologii variate de țesut tradițional, însă ceea ce scapă unei analize de suprafață este statutul neclar al spațiilor de contact dintre acestea. În lipsa unei înțelegeri fundamentate a relației paradoxale de vecinătate ce s-a constituit în aceste zone, ele au devenit spații marginale, „no man’s lands” în centrul unei metropole de altfel foarte efervescente.

Reacțiile arhitecturale la aceasta problemă au apărut cu un decalaj semnificativ datorat, în parte, unei perioade de redresare și auto-evaluare imediată evenimentelor din 1989 și a unei euforii de edificare la începutul anilor 2000 care a ocolit, însă, asumarea unei responsabilități directe față de statutul zonelor traumatizate de sistematizări. Datorită unei presiuni imobiliare tot mai ridicate asupra orașului, aceste zone revin în actualitate și solicită tot mai intens formularea unei abordări integrate, a unei negocieri și medieri în care rolul principal îl are, cu siguranță arhitectura.

The syntagm “Bucharest - a city of contrasts” has become a cliché that, beyond the ignorant generalization it proposes, has the power to convey a faithful image of the city to a visitor. The contrast can be found in the relationship between the different areas of the city characteristically for Bucharest, it also manifests itself through absences - urban voids resulted from the brutal interventions of communism, spaces with architectural potential still to be used.

The issue of interstitial spaces in the current context of the urban framework’s accelerated development is a more important issue for Bucharest as the effects of the traumas of the communist period continue to be felt. At a glance, the great systematizations are precisely shaped against the traditional tissue background, but what is missing out on a surface analysis is the unclear status of the contact spaces between them. In the absence of a substantial understanding of the vicinity relationship that has formed in these areas, they have become marginal spaces, “no man’s lands”, in the centre of an otherwise very effervescent metropolis.

The architectural responses to this issue occurred with a significant delay due in part to a period of immediate recovery and self-evaluation after the events of 1989 and to a euphoria of edification in the early 2000s, which has failed to assume a direct responsibility towards the status of traumatized urban areas. Due to increasing urban pressure on the city, these areas are becoming important once again, and they are increasingly calling for an integrated approach, for negotiation and mediation through architecture.

Pornind de la ideea că Bucureștiul este un oraș cu o capacitate foarte ridicată de metabolizare a straturilor și intervențiilor noi, se poate discuta despre București ca oraș dialogic¹ în care coexistența și întrepătrunderea unor imagini cu caracter total diferit la nivel urban demonstrează existența unui mecanism de asimilare prin interogarea constantă a spațiului, societății și semnificației în arhitectură și edificare.

Traumele anterioare devin oportunități de reînnoire a țesutului urban, limitele devin locuri și fac parte din cotidian. Tocmai această elasticitate a urbanității bucureștene reprezintă o premisă pentru studiul spațiilor traumatizate contemporane și poate furniza instrumente de operare și restructurare a lor prin intervenții arhitecturale.

În contextul afirmării statutului de capitală culturală europeană, Bucureștiul are ocazia de a chestiona potențialul arhitectural al unor locuri a căror existență este marcată în prezent de o absență. Această asumare trebuie să pornească în primă fază de la o reînnoire critică spre trecut și printr-o disecție a straturilor constitutive ale orașului. Pentru București, trauma este o parte integrată a evoluției sale și reprezintă în sine un element ce conferă caracter, astfel încât abordarea unor spații traumatizate trebuie făcută cu tact și în spiritul articulării unor zone de multe ori paradoxal alăturate.

Proiectul prezentat în continuare se apleacă asupra unui astfel de loc, în încercarea de a-l reintegra în circuitul urban și de a oferi pretextul conștientizării acestor resurse teritoriale nevalorificate. El reprezintă o primă încercare în cadrul unui studiu mai amplu de relevare a unei tipologii urbane bucureștene în scopul identificării și catalogării acestora.

¹ Termenul a fost utilizat pentru prima oară în literatură, definind lucrările literare deschise, în dialog cu alte teme și alți autori.

Starting from the idea that Bucharest is a city with a very high capacity of metabolizing new layers and interventions, Bucharest can be defined as a dialogic city¹ where the coexistence and interpenetration of totally different images at urban level demonstrates the existence of an assimilation mechanism which constantly interrogates space, society and significance in architecture and edification.

Previous traumas become opportunities for renewal of urban tissue, limits become places and are part of the everyday life. This elasticity of Bucharest is a starting point for the study of contemporary traumatized spaces and can provide tools for their operation and restructuring through architectural interventions.

Given the premises of European cultural capital, Bucharest has the opportunity to question the architectural potential of places whose existence is now marked by an absence. This assumption must start in the first phase from a critical return to the past and a dissection of the constituent layers of the city. For Bucharest, trauma is an integral part of its evolution and is in itself an element that confers character, so the approach of traumatized spaces must be done with tact and in the spirit of articulating areas often paradoxically joined.

The project outlined below focuses on such a place in an attempt to reintegrate it into the urban circuit and to provide the pretext of raising awareness of these untapped territorial resources. It is a first attempt in a broader study of a local urban typology in order to identify it.

¹ The term was used for the first time in literature, defining open literary works in dialogue with other themes and other authors.

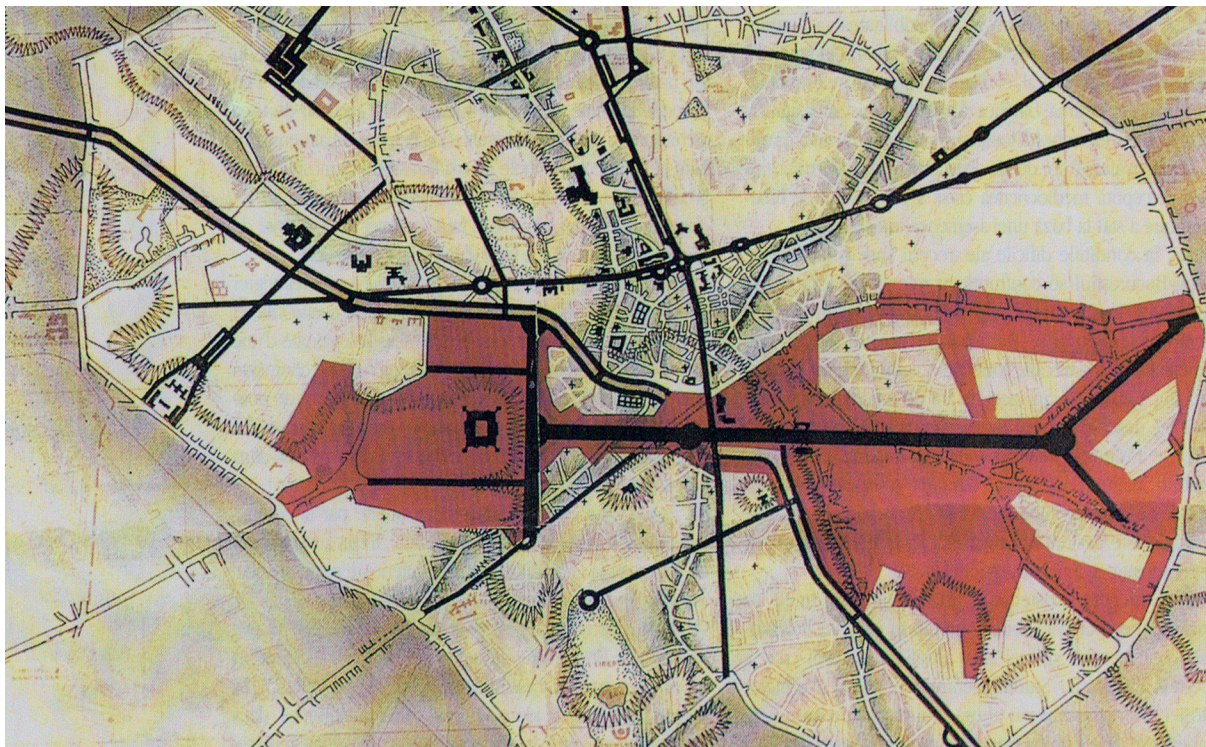


Fig. 1 Evidențierea zonelor centrale afectate de operațiunile urbane din perioada 1980-1989 /
Highlighting central areas affected by urban operations from 1980-1989. © Harhoiu, Dana, Bucharest, a city between East and West
 © Harhoiu, Dana, București, un oraș între Orient și Occident, Editura Simetria, București, 1997

Premisele proiectului

Studiul prezentat în continuare a pornit de la o temă cadru² ce viza realizarea unui masterplan de intervenție asupra Zonei Construite Protejate Numărul 90 – Bucur, ca situație particulară de zonă complet destructurată dar care prezintă fragmente urbane cu caracter arhitectural puternic. Cazul nu este unul singular, nenumărate exemple simi-

² Proiectul face parte din programa departamentului Sinteza Proiectării de Arhitectură (anul IV, semestrul II, an universitar 2014-2015), Domeniul de Studii: Operațiuni în Situri cu Personalitate.

Premises of the project

The following study started from a framework theme² aiming at developing a master plan for the Protected Built Zone 90 - Bucur, as a particular situation of a completely degraded area, but with strong architectural features. The case is not a singular one as many similar examples can be found in the entire area affected by the communist-era urban operations (Figure 1). The chal-

² The project is part of the curriculum of the Synthesis of Architectural Design department (4th year, Semester II, Academic year 2014-2015), Field of Studies: Operations in Sites with Personality.

lare putând fi găsite în întreaga zonă afectată de operațiunile urbane specifice perioadei comuniste (Fig. 1). Provocarea a constat în găsirea unei medieri prin arhitectură între limita categorică a cortinelor de blocuri ce plachează Bulevardul Unirii și țesutul permeabil al Bucureștiului transparent³ ca alternativă la situația actuală, în care spațiile similare sunt utilizate cu preponderență ca parcaje amenajate sau improvizate. Totodată, o altă dificultate a reprezentat-o integrarea unei noi funcțiuni care să aibă capacitatea de a regenera interesul pentru zonă și de a asigura un flux suplimentar de utilizatori fără a perturba caracterul domestic. În sine, delimitarea Zonei Construite Protejate – care se oprește brusc în spatele frontului de blocuri – conduce la un conflict asumat între locatarii acestora și spațiul interior al insulei urbane, și la o ruptură în modul de gestionare a spațiilor care par că nu aparțin nimănui.

Proiectul și-a propus, deci, asumarea acestui spațiu ca fiind în mod egal utilizabil de vizitatori din exteriorul zonei, dar și de către locuitorii actuali, reglementând, în primă fază, utilizarea spațiilor libere la nivelul întregii insule, și aplecându-se apoi asupra zonei dificile dintre Biserica Domnița Bălașa și cortina de blocuri.

Istoria ca resursă

Studiul a plecat de la o disecție a straturilor urbane succesive care au generat imaginea actuală a sitului, în scopul evidențierii acelor aspecte care ar putea facilita și susține o intervenție arhitecturală în acest context.

³ Ghenciulescu, Ștefan, Orașul transparent, Editura Universitară „Ion Mincu”, București, 2008, pag.60

lenge was to find an architectural mediation between the sharp limits defined by the block curtains on Unirii Boulevard and the traditional, transparent tissue of Bucharest³ as an alternative to the current situation in which similar spaces are used predominantly for parking. At the same time, another difficulty has been the integration of a new function that has the ability to regenerate interest in the area and to ensure an additional flow of users without disturbing the domestic character. The delineation of the Protected Area - which suddenly stops behind the fronts - leads to a conflict between their occupants and the inner space of the island and to a rupture in the management of spaces that seem to belong to no one.

The project therefore proposed that this space be equally usable by visitors outside the area but also by the current inhabitants, regulating, in the first instance, the use of free space at the level of the urban island, and then turning over the difficult area between the Lady Bălașa Church and the fronts of flats.

History as a resource

The study started from a dissection of successive urban layers that generated the current image of the site in order to highlight those aspects that could facilitate and sustain an architectural intervention in this context.

³ Ghenciulescu, Ștefan, Orașul transparent, Editura Universitară „Ion Mincu”, București, 2008, pag.60



Fig. 2 Evidențierea obiectivelor cu valență cultural-istorică demolate ca rezultat al sistematizărilor sau care încă există, dar scoase din contextul inițial / Highlighting objectives with a cultural-historical value demolished as a result of systematizations or that still exist, removed from the original context. © Claudia-Gabriela Pipoș

Spațiul ambiguu pe care îl observăm astăzi a reprezentat la un moment dat un țesut tipic bucureștean, în care prezența anumitor construcții cu valență socio-culturală genera dilatări și spații cu caracter public, într-o co-existență a vieții cotidiene cu viața religioasă. Particularitatea sitului studiat constă în existența unui strat pierdut cu ocazia sistematizării și apariției Bulevardului Unirii, reprezentat de ansamblul Așezămintelor Brâncovenesti. Moștenirea culturală a familiei Brâncoveanu a marcat într-un mod incontestabil începuturile modernității culturale în România și a generat un moment de maximă creativitate arhitecturală cu ecouri dincolo de granițele țării.

The ambiguous space we observe today was, at a given moment a typical Bucharest urban tissue, in which the presence of certain constructions with socio-cultural valence generated expansions and public spaces in a coexistence of everyday life with religious life.

The particularity of the studied site is the existence of a layer lost with the systematization of Unirii Boulevard, represented by the Brâncoveanu ensemble. The cultural heritage of the Brâncoveanu family unquestionably marked the beginnings of cultural bloom in Romania and generated a moment of maximum architectural creativity with echoes across the borders of the country.

Importanța Așezămintelor Brâncovenești nu se limitează, însă doar la acest aspect. Ele încununează o vastă activitate filantropică, prin existența, în primă fază, a unei biserici, ulterior înconjurată de un azil pentru văduve, femei bătrâne și sărace și o școală primară pentru băieți cât și de Spitalul Brâncoveneșc (construit între 1835 și 1838). Biserica ce încă mai există pe Strada Sfinții Apostoli, purtând numele Domniței Bălașa nu este cea originală, aceasta fiind construită în 1880-1885 după planurile arhitectului Alexandru Orăscu.

Situl reprezintă, deci, un fost nucleu al vieții metropolei bucureștene, a cărui amintire mai este astăzi marcată doar prin existența în zonă a bisericii (Fig.3). Locul fostului spital și al anexelor acestuia s-a transformat și funcționează în prezent ca parcare. Conștientizând astfel potențialul de rememorare al acestui sit încă neconstruit din centrul Bucureștiului și posibilitatea de a aduce la lumină o etapă atât de efervescentă din evoluția arhitecturii românești, proiectul propune realizarea unui centru cultural menit să cerceteze și să aprofundeze toate aspectele culturii Brâncovenești, dar care, în același timp, are rolul crucial de a revitaliza o zonă destructurată, abandonată și camuflată.

Provocarea a constat în scoaterea la suprafață a trecutului într-un gest care să treacă dincolo de mimetism sau care să nu cadă în capcanele unei arhitecturi anacronice care cel mai probabil nu și-ar găsi locul în Bucureștiul contemporan. Astfel, dincolo de construcția în sine, un aspect major l-a constituit modul în care inserția nouă își face loc în contextul existent și potențialul ei de a deveni un spațiu plurivalent.

The importance of the Brâncoveanu ensemble is not limited to this. They stand for a vast philanthropic activity through the existence of a church, surrounded by an asylum for widows, old and poor women, and a primary school for boys and the hospital (built between 1835 and 1838). The church, which still exists on St. Apostles' Street, bearing the name of Lady Bălașa, is not the original one, built in 1880-1885 according to the plans of the architect Alexandru Orăscu.

The site is therefore a former core of Bucharest, whose memory is today only marked by the existence of the church (Fig.3). The place of the former hospital and its annexes has been transformed and now functions as a car park. Taking into account the memorial potential of this still unconstructed site in the centre of Bucharest and the opportunity to bring to light an effervescent stage in the evolution of Romanian architecture, the project proposes the creation of a cultural centre meant to explore and deepen all aspects of Brâncoveanu culture, and which at the same time, has the crucial role of revitalizing a devastated, abandoned and camouflaged area.

The challenge was to bring the past to the surface in a gesture that goes beyond mimetism or does not fall into the traps of an anachronistic architecture that most probably would not find its place in contemporary Bucharest. Thus, beyond the construction itself, a major aspect was the way in which the new insertion finds its place in the existing context and its potential to become a multipurpose space.

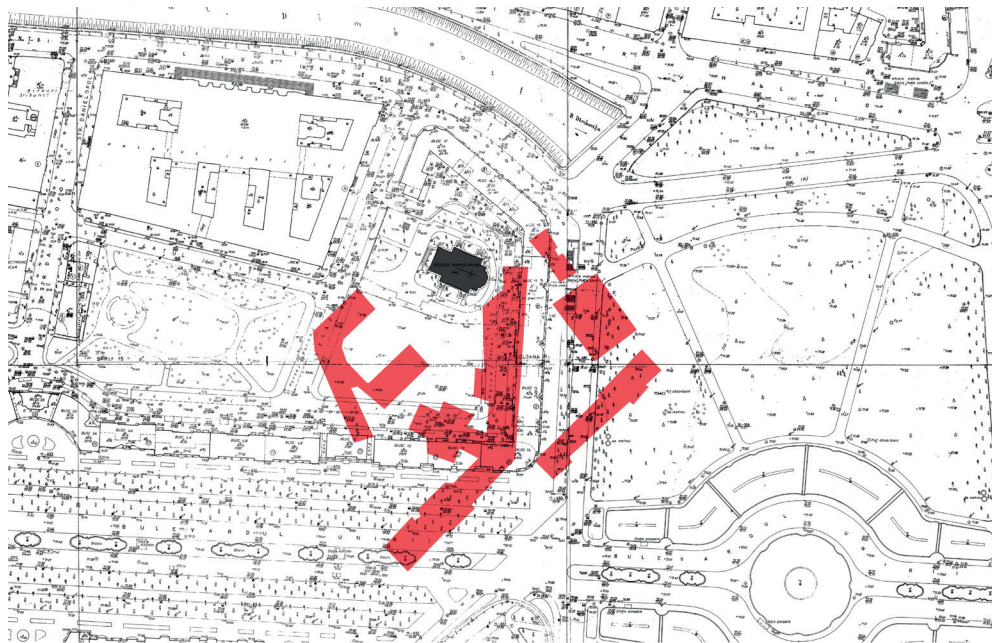


Fig. 3 Evoluția țesutului urban și poziția, în configurația actuală a zonei, a fostelor Așezăminte Brâncovenești, din care mai supraviețuiește, într-o variantă modificată, Biserica Domnița Bălășa / The evolution of urban tissue and the position of the former Brâncoveanu settlements, from which only a modified version of Lady Bălășa Church survives © Claudia-Gabriela Pipoș

Intervenția propusă

Proiectul răspunde zonei de blocuri prin generarea unui spațiu public, pietonal, accesibil locuitorilor de la nivelul străzii, dar și prin realizarea unei curți aflată sub nivelul străzii, care pe de-o parte deservește funcțiunile centrului cultural, dar care este suficient de permeabilă vizual încât să aparțină și locuitorilor din vecinătate. Modalitatea de constituire a volumetriei a avut ca principal scop o bună integrare prin răspuns la ceea ce se găsește în imediata apropiere, biserica fiind un reper esențial pe care proiectul propus caută să îl acompanieze.

The proposed intervention

The project responds to the block of flats by generating a pedestrian public space accessible to street-level residents, but also by building a courtyard below the street that serves the functions of the cultural centre. The courtyard is visually permeable in order to also belong to the neighbouring inhabitants. The volume's main purpose is that of a good integration by responding to what is in the immediate vicinity, the church being an essential landmark which the proposed project seeks put into light.

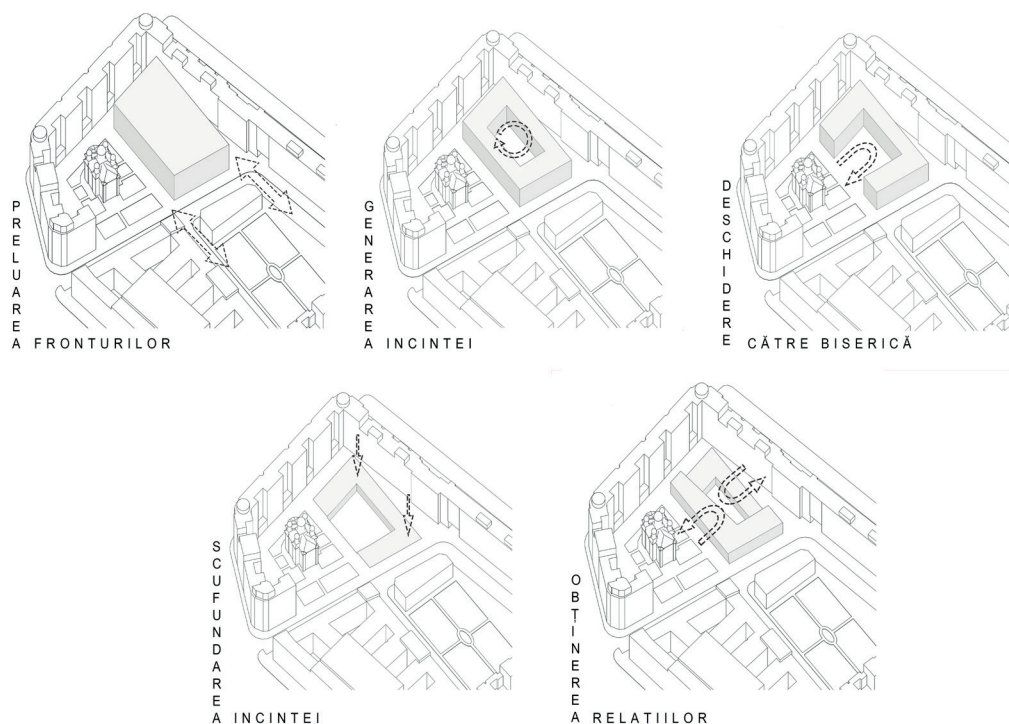
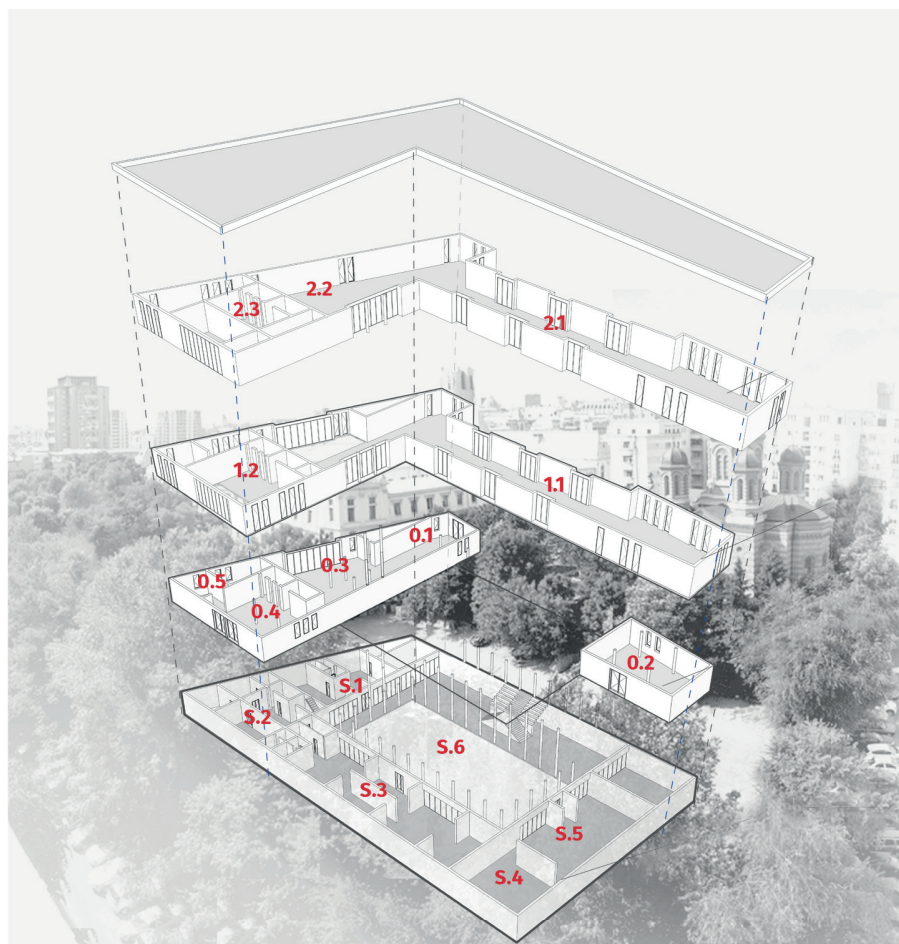


Fig. 4 Etapele generării volumetriei / The stages of the volumes generation © Claudia-Gabriela Pipoș

Trama stradală existentă a oferit potențialul generării unor fronturi raportate la punctele de perspectivă asupra sitului, obținându-se un masiv construit de la care s-a plecat în proiect. Întrucât prima intenție a fost aceea de a asigura un spațiu propriu clădirii, a fost concepută o curte interioară spre care să se poată retrage activitatea centrului cultural, însă necesitatea de a oferi o relaționare vizuală cu Biserica Domnița Bălașa a implicat realizarea unei alveole orientate către aceasta. Prin transformarea curții interioare într-un spațiu public pietonal accesibil dinspre biserică și vizibil în totalitate dinspre blocurile vecine, clădirea devine un mediator între cele două zone diferite.

The existing street layout has provided the potential of generating fronts relative to perspective points on the site, resulting in a massive volume. Since the first intention was to provide a public space connected to the building, an interior courtyard was designed for the cultural centre, but the need to provide a visual relationship with Lady Bălașa Church involved the creation of an enclosure oriented towards it. By transforming the inner courtyard into a pedestrian public space accessible from the church and fully visible from neighbouring blocks, the centre becomes a mediator between the two different areas.



Etaj 2
Spațiu expozițional

- 2.1.** Spațiu expozițional
- 2.2.** Sală audiții
- 2.3.** Zonă restaurare exponate

Etaj 1
Spațiu expozițional

- 1.1.** Spațiu expozițional
- 1.2.** Birouri

Parter
Public, Recepție

- 0.1** Recepție public
- 0.2.** Spațiu expozițional
- 0.3.** Gift/Bookshop
- 0.4.** Recepție personal
- 0.5.** Infopoint

Subsol
Zonă workshopuri

- S.1** Săli de studiu
- S.2.** Arhive
- S.3.** Cafenea/Bistro
- S.4.** Sală conferințe
- S.5.** Foyer
- S.6.** Curte engleză

Fig. 5 Distribuția funcțiilor / *Functions distribution* © Claudia-Gabriela Pipoș

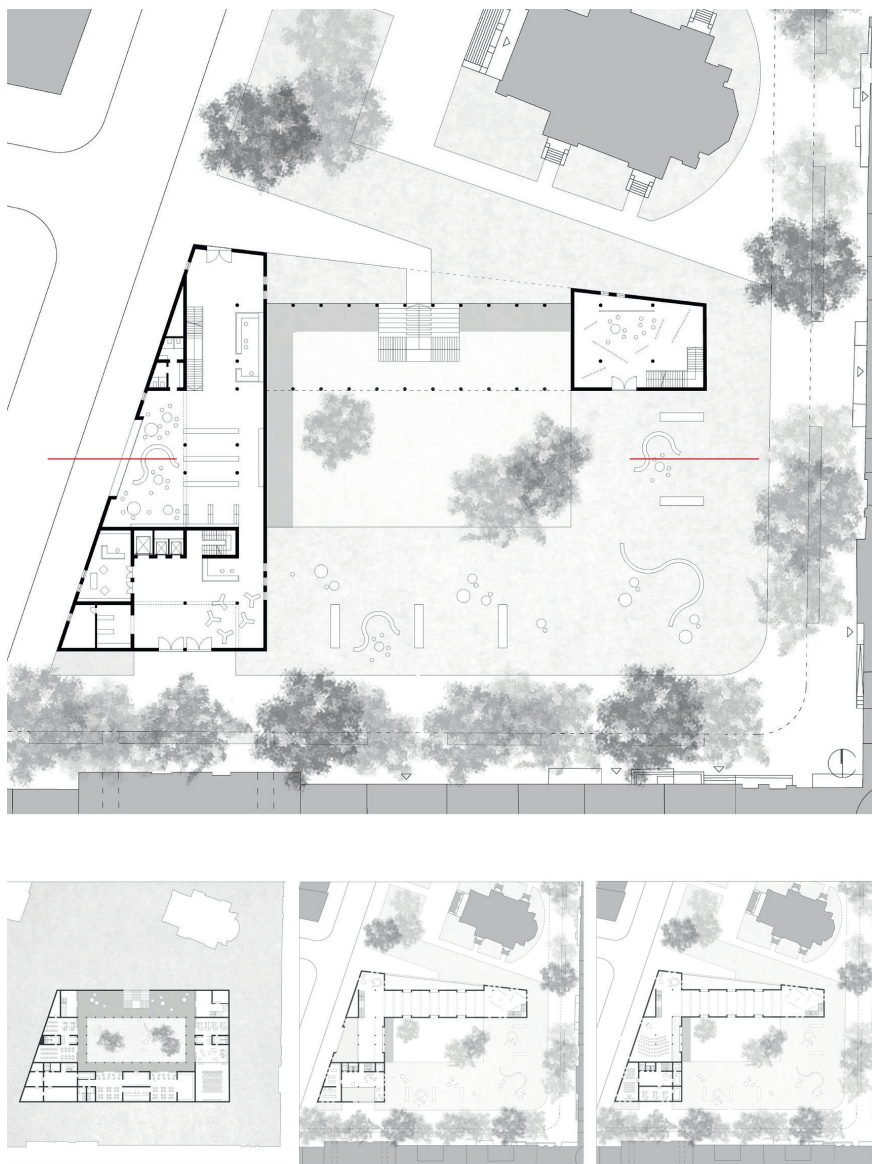


Fig. 6 Rezolvare planimetrică și partiuri / *Plan solutions* © Claudia-Gabriela Pipoș

Cele două „L”-uri simetrice ale volumetriei au apărut din dorința de a oferi în egală măsură deschidere către cele două vecinătăți, fiind accentuată poziția bisericii delimitată de incinta nou-obținută și asigurând o retragere necesară față de blocuri.

Din punct de vedere funcțional (Fig.5), clădirea răspunde nevoii de spațiu public, acesta fiind foarte prost gestionat în zonă și asigură suportul necesar dezvoltării activităților de cercetare, inventariere, depozitare și expunere a unor artefacte aparținând perioadei brâncovenești. Orientarea către public și utilizator se face în mod special în spațiile ce delimitează curtea interioară, porticul direcționând către spații destinate workshop-urilor și conferințelor. Parterul înglobează aparatul de intrare necesar către spațiile expoziționale și către zonele de lucru și asigură permeabilitatea vizuală dorită dinspre blocuri către biserică printr-o deschidere de tip poartă ce încadrează monumentul.

Imaginea clădirii a urmărit reîntregirea ideii de ansamblu pe care îl forma Biserica Domnița Bălașa cu Spitalul Brâncovenesc și anexele acestuia, astfel încât clădirea nouă preia materialitatea monumentului și asigură o imagine coerentă, unitară împreună cu acesta. S-a dorit transmiterea spiritului arhitecturii brâncovenești păstrând în același timp caracterul contemporan al intervenției, astfel încât trimiterile au fost mai mult de natură tipologică, cum ar fi de exemplu reinterpretarea porticului și a ideii de incintă.

The two symmetrical volumes emerged from the desire to offer openness to the vicinity as well, emphasizing the position of the church bounded by the newly obtained enclosure and ensuring a necessary retreat to the blocks.

From a functional point of view (Fig.5), the building responds to the need for public space, which is very poorly managed in the area and provides the necessary support for the development of research, inventory, storage and exhibition of artefacts belonging to the Brâncovaneanu period. The openness towards the public is accentuated in the spaces that define the inner courtyard with the portico leading to spaces for workshops and conferences. The ground floor encloses the necessary entrance to the exhibition spaces and work areas and ensures the desired visual permeability from the blocks to the church through an opening in the building's volume that frames the monument.

The image of the building aims to evoke the former Brâncoveanu ensemble by using the monument's material and provides a coherent, unitary image with the surroundings – the Lady Bălașa Church. It illustrates the spirit of Brâncoveanu architecture while preserving the contemporary character of the intervention, so that the references were more of a typological nature, such as the reinterpretation of the portico and the idea of the enclosure.

Concluzii

Provocarea realizării unui proiect pe un sit destruc-turat, dar care în același timp poartă însemnele unei istorii foarte bogate din punct de vedere cultural și care a reprezentat un punct-reper pentru București a presupus în primul rând o încercare de înțelegere a modului în care un oraș poate face față traumei. În prezent, Bucureștiul are o înaintare haotică și care nu caută să se autofundamenteze prin raportare la pro-priul trecut.



Conclusions

The challenge of carrying out a project on such a diffi-cult but at the same time culturally valuable site implied in the first place an attempt to understand how a city can cope with trauma. At present, Bucharest has a cha-otic approach which lacks reference to its own past.



Zonele reziduale rezultate în urma masivelor demolări ale comunismului poartă în continuare un stigmat, sunt neînțelese, greu de gestionat și, de cele mai multe ori, abordate cu dispreț, sunt dificile ca posibilități de edificare și în același timp funcționează foarte prost în relația cu vecinătățile.

Astfel, prin încercarea de a ajuta un spațiu urban să se redefinească, să devină compatibil cu nevoia de dezvoltarea a Bucureștiului contemporan, proiectul caută să genereze interes pentru situri rămase neutilizate în zona de contact cu cortinele de blocuri. Perspectiva asigurării unui nou grad de utilizare a acestora poate funcționa la un nivel teritorial mai extins printr-o abordare de ansamblu menită să interconecteze aceste puncte și prin transformarea lor în elemente cu potențial cultural și social.

The residual areas resulting from the massive demolitions of communism still bear a stigma, are misunderstood, difficult to manage, and often treated with contempt. They are difficult in the sense of edification possibilities, and at the same time function very poorly in relation to their vicinity.

Thus, by trying to help an urban space redefine in order to become compatible with the need of contemporary Bucharest, the project seeks to generate interest for sites left unused in the area of contact with the building curtains. The prospect of assuring a new degree of use can operate at a wider territorial level through an overall approach designed to interconnect these points and transform them into elements with cultural and social potential.

Bibliografie / Bibliography

DERER, Peter, „Istoria unei restructurări anunțate. Rădăcinile restructurării zonei centrale din București”, în *Historia Urbana*, Numărul 1-2, 1995.

GAY, Jean-Christophe, *Les discontinuités spatiales*, Editura Economica, Ediția a 2-a, Paris, 2004.

GHENCIULESCU, Ștefan, *Orașul transparent*, Editura Universitară „Ion Mincu”, București, 2008.

HARHOIU, Dana, *București, un oraș între Orient și Occident*, Editura Simetria, București, 1997.

IOAN, Augustin, „No trespassing (Locuirea ca arhipelag)” în *Insula. Despre izolare și limite în spațiul imaginar*, Editura Colegiul Noua Europă, București, 1999.

LIGHT, Dunca, Young, Craig, „Reconfiguring socialist urban landscapes: The left-over spaces of state-socialism in Bucharest”, în *Human Geographies. Jurnal of Studies and Research*.

PANAITESCU, Alexandru, *De la Casa Scânteii la Casa Poporului. Patru decenii de arhitectură în București*, Editura Simetria, București, 2012.

PĂNOIU, Andrei, *Evoluția orașului București*, Editura Fundația Arhitext Design, București, 2011.